

PANGALTI SAİNT NİKOLAY RUS HASTANESİ

Hacı Murat ARABACI*

Öz

1875 yılında Rus büyükelçisi Nikolay Pavloviç İgnatıyev'in gayretleriyle İstanbul'da bir hastane açılır. Geniş bir bahçe içerisinde hastanenin yanı sıra bir kilise ve bir de okul kurulur. Özellikle Yunan, Sırp, Karadağlı ve Ermeni hastaların rağbet ettiği bu hastane ve etrafındaki müesseseler, Balkanlarda yayılmakta olan Pan Slavist fikirlerin, Hristiyan misyonerliğinin ve Rusya lehinde propagandanın en önemli merkezlerinden biri olarak vazife yapmıştır. Çalışmada tamamen birinci elden kaynaklar kullanılarak, dönemin hastane kayıtları ve Osmanlı arşiv belgeleri ışığında zikredilen hastanenin kuruluşu ve faaliyetleri incelenmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saint Nikolay, Rus Hastanesi, İgnatıyev, Pangaltı Rus.

PANGALTI SAINT NIKOLAI RUSSIAN HOSPITAL

Abstract

In 1875, a hospital opened in İstanbul with the efforts of Russian ambassador Nikolay Pavlovich. In addition to the hospital, a church and a school were established in a large garden. This hospital, which were favored especially by Greek, Serbian, Montenegrin and Armenian patients, served as one of the most important centers of Pan Slavic ideas spreading in Balkanian Peninsula, Christian missionary activities and propaganda in favor of Russia. The establishment of the hospital and its activities were examined using first hand resources in the light of hospital records and Ottoman archive documents related to that period.

Keywords: Saint Nikolai, Russian Hospital, Ignatiev, Pangaldi Russian.

1. Hastanenin Kuruluşu

Rusya'nın Pan Slavizm politikasının önemli temsilcilerinden biri olan İstanbul'daki Rus büyükelçisi Nikolay Pavloviç İgnatıyev¹, hacca giden Rusların, boğazdan geçen Rus gemicilerin ve İstanbul'da yaşayan kendi vatandaşlarının istifade edebilmesi maksadıyla 1869'da İstanbul'da bir Rus hastanesi açmak ister. O tarihlerde İstanbul'da Osmanlı Devleti'nin hastanelerinin haricinde, 1 Yunan, 1 Ermeni, 1 Fransız 1 Avusturya, 1 Sardunya, 1 Prusya, 1 de İngiliz hastanesi

Makale Gönderim Tarihi: 05.03.2018, Kabul Tarihi: 05.04.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.413127

* Dr. Öğr. Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
hmurat.arabaci@dpu.edu.tr

¹ İgnatıyev ve Pan Slavist idealleri ile ilgili bkz. Ali Rıza Bütün, *Yalanın Babası İgnatıyev ve '93 Harbi'ndeki Rolü*, Crea Yayıncılık, İstanbul 2012.

vardı.² Rus hacıları ve gemicileri hastalandıkları zaman ya çok büyük masraf ederek bu yabancı hastanelere gidiyor yahut hiçbir sağlık yardımı alamıyordu.³

Büyükelçi General İgnatiyev bu gerekçelerle Rusya Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Rus yetkililerden finansman sağlayabilmek için yazışmalara başlar. İlk olarak Maliye Bakanlığı'na müracaat ederek, finansman konusunda nakdî yardım ve ayrıca İstanbul Boğazı'ndan geçecek olan Rus ticaret gemilerinden hastane adına bir miktar vergi alınmasını talep eder. Ancak olumlu bir cevap alamaz ve Çar II. Alexander'e müracaat eder. 1870 yılında kendisine ülke çapında yardım toplama izni verilir. Aynı zamanda Büyükelçilik tarafından Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Ruslardan da bağış alınır. Bu yardımlar sayesinde 4 yılda 39.000 ruble toplanır.⁴

İgnatiyev bu parayla arazi satın almak için çalışmalara başlar. Ancak bu konuda iki büyük mesele ile karşılaşılır. Birincisi bu para arazi için yetersizdir, ikincisi ise, İstanbul'da birçok boş arazi vakıf veya cami arazisidir ve gayrimüslimlerin satın alması mümkün değildir⁵. Nihayet bir arazi bulunur. Beyoğlu Firuzağa mahallesinde 9000 zira⁶ genişliğinde 23 hissedarı olan⁷ bir bostan, senede 500 kuruş vergi ödemek şartıyla Rus Büyükelçiliği'ne verilir⁸. Lakin bu arazinin Ruslara satılmış olduğunu öğrenen Müslüman mahalle sakinleri tepki gösterirler. Bu durum hastane projesinin bir süre gecikmesine sebep olur. 1873 yılı Kasım ayında Rus Büyükelçiliği Pangaltı'nda bulunan İstanbul'da yaşayan bir gayrimüslime ait üzerinde müştemilatı da olan büyükçe bir arazi bulur. Arazinin fiyatı 5000 altındır. İgnatiyev, yakın arkadaşı olan Mustafa Reşit Paşa'ya Firuzağa'daki arsanın devlete verilmesi karşılığında kendilerine 5000 altın

² Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan azınlıklar ve yabancı devletler de kendi cemaatleri için çeşitli hastaneler kurmuşlardır. Bunların ilki Balıklı Rum Hastanesi'dir. Ayrıca Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi, Pangaltı'daki St. Jacques Ermeni-Katolik Hastanesi, Jeremya Hastanesi, Surp Agop Hastanesi ile Balat Musevi Hastanesi'dir. Yabancılar tarafından açılan hastanelere ise Alman, İngiliz, Avusturya-Macaristan, İtalyan, Rus ve İran Hastaneleri örnek olarak gösterilebilir. N. Çavdar - E. Karıcı, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması'na Dair Bibliyografik Bir Deneme", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/4 Spring 2014 s.259.

³ V. Şepotyev, *Dvadsatipatiletıye Russkoy Nikolayevskoy Bolnitsı V Konstantinopole*, Tipolitografiya V.V. Komarova St. Petersburg 1900, s., 5.

⁴ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 8.

⁵ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 8.

⁶ Zirâ: (زیر) i. (Ar. zirâ) Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü. Türlü zamanlarda, başka İslâm ülkelerinde türlü amaçlarla kullanılan ve çeşitli adlar taşıyan zirâların ölçüleri 54,04 ile 91 santim arasında değişmektedir (Orhan Ş. Gökyay). Zirâ-i a'sârî: Metre. Zirâ-i mi'mârî: Mîmarların ve dülgerlerin kullandığı yirmi dört parmaktan ibâret uzunluk ölçüsü. Kubbealtı Lügatı, <http://lugatim.com/s/zira.21.02.2018>

⁷ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 8.

⁸ BOA, İ. HR. 255/15190, 10 Haziran 1872

verilmesini teklif eder ve kabul edilir.⁹ Bu para ile Pangaltı'nda bulunan arsa satın alınır¹⁰.

İgnatiyev, St. Petersburg'a giderek yeni gelişmeler hakkında Çar'a bilgi verir ve yapılacak olan hastane inşaatı için yardım ister. Çar, 130.000 Frank nakit para ile hacca gidenlerden ve boğazdan geçecek olan ticari gemilerden vergi alınmasını onaylar. 1874 yılında Moskova Belediyesi bünyesinde halktan toplanacak bağışlar için bir yardım komitesi oluşturulur.¹¹

İgnatiyev hastanenin işleyişini ve bütçesini takip etmek için bir yönetim kurulu oluşturur. Eşi E. L. İgnatiyeva'nın başkanlığındaki yönetim kurulu, O. D. Nelidova (büyükelçilik danışmanının eşi), S. P. Hitrova (konsolos eşi), V. K. Karakonovsky (büyükelçilik doktoru) ve büyükelçi sekreteri K.A. Gubastov'dan müteşekkildir. Bu komite Pangaltı'ndaki hastane faaliyete geçtikten sonra da hastane yönetim kurulu olarak devam etmiştir.¹²

Büyükelçi İgnatiyev yardım için uğraşırken ilginç bir hadise meydana gelir. İstanbul'da yaşayan Baltazar Şapurov adında Ermeni asıllı bir Rus vatandaşı tüccar, mahkemede devam eden bir davası ile alakalı büyükelçiden yardım ister. Büyükelçinin yardımıyla da yüklü miktarda bir tazminat kazanır ve bu parayı hastaneye bağışlar.¹³

Rus büyükelçiliği hastanenin yanı sıra, aynı bahçe içerisinde personel ve hastalar için bir de kilise yapılmasına müsaade edilmesi için Osmanlı Devleti'ne müracaat eder. İnşaata başlamak için yeterli miktarda para bulunması ve gereken izinlerin alınmasından¹⁴ sonra hastane ve kilisenin temel atma töreni 4 Nisan 1874 de, papazlar tarafından kutsama töreni de aynı yıl 9 Mayıs'ta yapılır. Satın alınan arazinin üstünde bulunan ahşap binada hastane hizmeti başlar.¹⁵

Hastanenin geçici de olsa, hizmete girmesinden Rus idaresi büyük memnuniyet duyar. Çariçe Alexandra Petrovna hastaneyi kendi himayesine aldığını bildirir. İlk etapta hastanenin yatak, yorgan, çarşaf, mutfak eşyası, personel kıyafeti vs. gibi

⁹ BOA, İ. HR. 261/15648, 7 Ocak 1874 daha önce muamele yapıldığı halde mahallelinin ecnebi hastanesi istememesi sebebiyle, Rusya sefaretinin bulduğu yeni arsanın Firuzağa'daki arsa ile takas edilerek, yeni arsanın bedeli olan 5000 altının hazine tarafından ödenmesinin uygun olacağı ile ilgili padişah iradesi. Ayrıca bkz. BOA, Y. PRK. ŞH. 14/50, 03 Muharrem 1326. Bu rakam arsanın ederinin tam iki katıdır. Bu durumu Ruslar büyük sevinç ve şaşkınlıkla karşılamışlardır. Şepotyev, *a.g.e.*, s.8.

¹⁰ BOA, İ.HR. 263/15788, 3 Haziran 1874. Hastanenin bulunduğu arazinin Şehremaneti tarafından çıkarılan haritası ekte sunulmuştur. Hastane'nin bugünkü yeri; Mektep Sokak (1934'de Dershane Sokağı) İle Teşvikiye Caddesi'nin (1934'de Vali Konağı Caddesi) kesiştiği, Mekteb-i Harbiye'ye bakan arsa.

¹¹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 8.

¹² Şepotyev, *a.g.e.*, s. 9. Ayrıca, V. Şepotyev, *Russkaya Nikolayevskaya Bolnitsa V Konstantinopole*, Tipografiya G.Lisnera İ D. Sovko, Moskva 1907, s.13.

¹³ Şepotyev, *Dvadsatipatiletiye*, s. 10.

¹⁴ BOA, C. HR. 13/607, 05 Rebiyülevvel 1291. Rusya Sefareti tarafından Pangaltı'da yapılmakta olan hastahanedeki ufak bir mabet inşası sefaretten iltimas olunmakla kuyuda müracaat olundu da devlet-i müşarunileyha ile münakit muahedatta müceddeden mabet inşasına dair sarahat yoksa da emsali mevcut olduğundan belediyeden gönderilecek memur marifeti ile irade-i seniyyeye göre muamele olunması hk. Ayrıca, BOA, İ. HR, 263/15788, 30 Temmuz 1874. Hastanede çalışan hizmetliler ve hastalar için yapılacak ufak bir mabet inşasına haritada gösterilen ölçülere riayet etmek şartıyla izin ve ruhsat verildiğine dair.

¹⁵ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 10.

ihtiyaçlarını yollar. Aynı zamanda Çariçenin emriyle Peterburgskoya Pokrovskoya Obşına adlı bir dini yardım cemiyeti vasıtasıyla Petersburg'dan gönüllü hemşireler gönderilir.¹⁶

Hastane ve kilise inşaatının başlamasıyla birlikte bilhassa İstanbul'da yaşayan zengin gayrimüslimlerin yardımları da artar. Mesela, Rus asıllı Antoniadis adında İstanbul'dan bir tüccar 18.759 frank, bir başka Rus tüccar Suşkin 100 ruble, Müslüman bir Rus vatandaşı olan Hacı Muhammed Hüseyin Kerimov 200 lira bağışlar. Bu tarihlerden itibaren, Pan Slavizm'in önemli merkezlerinden biri olan ve aynı zamanda hastanedeki kilisenin de bağlı olduğu Afon (Aynaros) Manastırı¹⁷'nin bilhassa yapılmakta olan kilise ile hem maddi açıdan hem de personel vs. konularıyla yakından ilgilendiği görülmektedir. İlk olarak 250 lira bağış yapan bu kilisenin yardımları, ileriki tarihlerde de devam edecektir.

Aynaros Manastırı'nın yardımıyla kilise ve papazlar için yapılan lojman inşaatı tamamlanıp, 6 Aralık 1875 tarihinde Romen, Sırp, Yunan, Bulgar ve Karadağ diplomatik temsilcilerinin katılımıyla açılır.¹⁸

Böylece İgnatiyev, altı sene içerisinde projesini gerçekleştirmiş olur. Üstelik sadece hastane değil, aynı zamanda bir de kilise yapılmıştır. Projenin çok büyük kısmının, bağışlarla yapıldığını bilen İgnatiyev için bundan sonraki hedef, hastane hizmetlerinin aksamadan işleyişini sağlayacak olan sürekli bir gelir elde edilecek sistemin kurulmasıdır. Bunun için de uzun zamandır beklenen haber nihayet İstanbul'a ulaşır. 9 Temmuz 1876'da hastaneye gelir sağlamak için boğazdan geçen gemilerden yükün miktarına göre vergi alınması, hacılardan ve turistlerden de pasaport başına vergi alınması ile ilgili kanun çıkar ve 1 Eylül 1876'da yürürlüğe girer.¹⁹

Bu yeni vergilerden dolayı gelebilecek muhtemel tepkileri azaltmak maksadıyla, reklam ve duyurular yapılmıştır. Meselâ, hacca gidecekler için basılmış olan rehber kitaplarda, "*Rus hastanesi Rus hacılar için bir ayrıcalıktır, sadece 95 kuruş hastaneye yardım ederek, tüm pasaport kontrolünden muaf olacaksınız. Bu işleri orada bulunan konsolosluk sizin adınıza yapacaktır.*"²⁰ İfadeleriyle duyurulmaktadır.

Hastane ve okuldan memnuniyetini ifade eden bir seyyah "*Bizim Konstantinapol'deki büyükelçimizin teşebbüsüyle son derece önemli kurumlar açılmıştır. 1892 yılında kurulan Rus Okulu sadece Ruslar için değil, tüm Slav ve Yunan gençler için önemlidir. Bir diğer son derece önemli kurumumuz 1875 yılında*

¹⁶ BOA, ZB, 411/56, 09 Rebiyülevvel 1320. Rusya Sefarethanesi'nin ricasıyla Rus hastanesi'nde çalışacak bazı kadınlara dersaadete gelmeleri için ruhsat verildiği hk.

¹⁷ Aynaros (Afon) Manastırı ve Pan Slavist faaliyetleri ile ilgili bkz. A. Aksın- A. Aytakin, "19. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'da Uyguladığı Dinî Politikalar Ve Athos Dağı'ndaki (Aynaroz) Faaliyetleri" *Balkan Tarihi*, Cilt II. (Editörler Prof. Dr. Zafer Gölen Yrd. Doç. Dr. Abidin Temizer) Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 s.83-103.

¹⁸ Şepotyev, *a.g.e.*, 10-11.

¹⁹ Şepotyev, *a.g.e.*, 11.

²⁰ A.B. Elisev, *Putevoditel po Svatoy Zemle*, Tipografiya Soykin, St. Peterburg, 1888, s., 78. Bir diğer hac rehberi kitabında da benzer ifadeler mevcuttur. İmperatorskoye Pravoslavnoye Palestinskoye Obşestvo, *Putevoditel Po Svatum Mestam Vostoka. Rukovodstvo Dla Russkih Polomnikov, Otpravlayuşihsa v İyerusalim, na Afon, Sinay, v Bar-grad i Rim, s Prilojeniyem Kartı Palestin*, İzdaniye İmperatorskago Pravoslavnago Palestinskago Obşestva, Tipografiya V.F. Kirşbauma, St. Peterburg 1910, s. 55-56.

yapılmış Rus hastanesidir. Bu hastane Rus gemicilere, hacılara ve aynı zamanda Yunanlılara, Ermenilere yapılmıştır.²¹” ifadelerini kullanmaktadır.

Rus gemiciler için hazırlanan bir eserde, hastane hakkında ‘Müslüman ülkesinde bir Rus toprağı’ ifadesini kullanılmakta ve “*Pangaltı’nda Rus hükümetine ait bir Rus toprağını bulabilirsiniz. Burası Rus Nikolay Hastanesidir. Bizim hasta vatandaşlarımıza ve buradaki tüm Slavlara hizmet vermektedir. İstanbul’a uğrayan hacılar kişi başı sadece 50 kuruş hastane vergisi öderler.*”²²” Denilmektedir.

Umumiyetle hastaneden herkes memnundur. Ancak buna rağmen Rus matbuatında olumsuz yazılar da çıkar. “burasını gördükten sonra matbuattaki yazıların yanlış” olduğunu ifade eden Koptev, hac yolculuğu boyunca ve Kudüste Rus hacılara özellikle burası hakkındaki düşüncelerini sorduğunu ve herkesin olumlu görüş beyan ettiğini ifade etmektedir.²³

2. Hastanenin Genel Özellikleri

Pangaltı semti o tarihlerde şehrin dışında ve merkeze uzaktır. Boğaz manzaralı hastane, ormanlık bir alan içerisindedir. Güneyinde Harbiye Mektebi, onun arkasında da artık kullanılmayan büyük bir Ermeni mezarlığı vardır.²⁴ Hastaneye giden yol Osmanlı Devleti tarafından hususen yapılmış, bilahare de tamir edilmiştir.²⁵

Üç katlı bir taş bina olan hastanenin gayet muntazam bir su sistemi mevcuttur. İki ayrı hat halinde hem Terkos, hem de Taksim’den hastaneye su gelmektedir. Hastane atıkları ise, rögar denilen yer altında bulunan ve sızdırmaz borulardan yapılmış güzel bir sistemle şehir atıklarının hattına bağlıdır.²⁶ Hastanenin toplam arazisi 1800 sajen’dir²⁷. Büyük bir bahçe içerisinde birbirine bağlı 11 bina vardır. Beş köşeli bir kompleks şeklindeki yapı, hastane, iki doktor ve bir teknik personel için lojman, kilise, papazların lojmanı ve bekçi için bir yapılmış olan bir yerden müteşekkildir. Alt katta mutfak, bulaşıkhanesi, hasta ve personel için yapılmış bir hamam mevcut, birinci katta ise acil polikliniği yer alır. Bu kısım 1902 de yenilenmiş ve genişletilmiştir. 1903 yılında bahçenin içine hastanenin taze yumurta ve tavuk eti ihtiyacını karşılamak için büyükçe bir kümes yapılmıştır.²⁸

O dönem hem Rusya’da hem de İstanbul’da sık sık bulaşıcı hastalıkların yayılması sebebiyle, hastane ve hastaların temizliği çok daha fazla önem arz eder. Bundan dolayı 1898’de büyük bir çamaşırhane yapılır. İki katlı olan binanın birinci katında çamaşırlar yıkanmakta, ikinci katta kurutulmaktadır. Çamaşırlar

²¹ N. Lender, *Egiped i Palestina*, Tipografiya Suvorin, St. Petersburg 1893, s. 10.

²² *Russkoye Obşestvo Porohodstva i Torgovli*, Odessa, 1909. s.413.

²³ F. Ünal, “Kudüs Yolcusu A. Koptev’in İstanbul Hatıraları (1887)”, *TAD*, C. 34/ S. 57, 2015, s.159-198.

²⁴ Şepotyev, *a.g.e.*, 14.

²⁵ BOA, BEO, 46/3382, 13 Muharrem1310. Pangaltı’ndan Rusya Hastanesine kadar olan yolun tamir ve bakımı hk.da.

²⁶ Şepotyev, *a.g.e.*, 16.

²⁷ Sajen Ruslarda kullanılan bir ölçü birimi olup, 1 Sajen 2.16 metrekaredir. Bkz. F.A. Brokgauz, İ.A. Efron. *Entsiklopediçeskiy Slovar*, Tom 28 A. Tipografiya Akts. Obş. “İzdatelskoye Delo”, St. Petersburg. 1900. s.71.

²⁸ Başhekim yumurta ve tavuk eti fiyatlarından dolayı bu kümesin çok faydalı olduğunu ifade etmektedir. Şepotyev, *a.g.e.*, 18 ve 25.; Şepotyev. *Russkaya...s.*, 18.

sabunla sıcak buharda yıkanmakta olup, sıkmak için özel bir makinası vardır. Teknik imkânlarla sahip çamaşırhanede çok sayıda büyük ütüler de mevcuttur. İki bayan görevlinin çalıştığı çamaşırhanede, bu makinalar ve teknik donanım sayesinde hastanede bulunan her şey üç günde yıkanabilmektedir. Hastanede yatılı hastaların çamaşır ve kıyafet ihtiyaçları ücretsiz verilmektedir. Bu kıyafetler Rusya'daki yardım kuruluşlarından gönderilmektedir.²⁹

Mutfak bölümünde tüm hasta ve personele üç öğün ücretsiz yemek verilmektedir. Mutfakta sürekli tüketilen dayanıklı mamuller Rusya'dan gemilerle bedelsiz olarak gönderilmektedir. Ayrıca yine gemiciler hastanenin tüm çay ihtiyacını Çin'den temin etmektedir. Et, ekme, süt gibi günlük tüketilen gıdalar ile bazı hastalara doktor reçetesi ile verilmesi gereken konyak, şarap ve kahve türünden ihtiyaçlar İstanbul'daki esnaftan temin edilmektedir.³⁰

Hastanenin acil bölümü en yoğun hizmet verilen bölümdür. Bu kısımda günlük ortalama 40-60 hasta, bazen 100 hasta muayene ve tedavi olmaktadır. Fakir hastalara ücretsiz ilaç verilmesi de talebi artırmaktadır.³¹ Büyük vantilatörlerle temiz hava akımının sağlandığı havalandırma sistemi oldukça muntazamdır.³² Bu bölümün arka kısmında morg ve cenaze törenleri için özel bir yer mevcuttur. Hem yatan hem de ayakta tedavi gören hastaların ilaç ihtiyaçlarını temin etmek için hastane içerisinde eczane bulunmaktadır.³³ 45 yataklı hastanenin odaları 2-4-6-8-12 kişiliktir. Ayrıca Birinci katta bayan hastaların yatılı kaldığı 7 yataklı bir bölüm mevcuttur. 1906 yılında Rus vatandaşları için doğumhane bölümü açılır. Türk bayan hastalar için de bir oda ayrılmış olup, o bölüme erkelerin girmesi yasaktır.³⁴ Bütün odaları güneşli ve oldukça temizdir.³⁵ Üç katlı binanın üçüncü katında fakir hastalar için ayrılmıştır. Maddi imkânı iyi olan hastalardan günlük 2-4 frank arasında değişen ücret alınmaktadır.

Rus bahriyeliler için ayrılmış 3 oda mevcut olup, genellikle bulaşıcı hastalıklar için karantina odası olarak kullanılmaktadır. Dâhiliye, hariciye ve intaniye olarak üç bölümde³⁶ hizmet veren hastanenin yatılı servisi genellikle tamamen doludur.³⁷

3. Hastanenin Faaliyetleri:

Resmi olarak Rusya büyükelçiliğine ait olan hastanenin idaresi için büyükelçi İgnatiyev tarafından bir yönetim kurulu oluşturulduğu daha önce ifade edilmişti. İgnatiyev hastane tüzüğünü de bizzat kendisi hazırlatmıştır. Bütün hastane personelinin büyükelçiğe bağlı olduğu belirtilen 17 maddelik bu tüzüğün en önemli maddesi "büyükelçi hastane ile ilgili tüm kararları onaylayan en son makamdır" maddesidir.³⁸ Büyükelçiliğin doktoru aynı zamanda hastanenin doktoru olup, hastanenin muhasebe işleriyle büyükelçi yardımcısı A. Logovsky ilgilenmektedir.

²⁹ Şepotyev, *Dvadtsatipatiletie* 18.

³⁰ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 20-32-33.

³¹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 22.

³² Volokolamskiy, *a.g.m.*, s.711.

³³ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 22.

³⁴ Şepotyev, *Russkaya...*, s., 18 ve 21.

³⁵ Volokolamskiy, *a.g.m.*, s.710.

³⁶ N. Yıldırım, *İstanbul'un Sağlık Tarihi*, İ.Ü. Yayınları, İstanbul 2010, s.232.

³⁷ Şepotyev, *Dvadtsatipatiletie*, s. 23.

³⁸ Şepotyev, *Russkaya...*, s., 13-14.

Sağlık personeline gelince; hastane doktorları büyükelçilik doktoru Karakonovski ve Yardımcısı Dr. Lubert'tir. Bu iki doktor 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar vazife yapmışlardır. Savaşın sonrasına ise, 1882'ye kadar Dr. Tomaşev, 1882'den sonra da Dr. İgnatoviç görev yapmıştır. Büyükelçi doktorunun iki yerde çalışması meşakkatli olduğundan, hastane yönetimi 1889 da bir doktor getirmek ister. Büyükelçinin onayı ile başhekimlik tesis edilir ve 1890'da Moskova Üniversitesi'nden V.Şepotyev başhekim olarak davet edilir. Ayrıca 1890 yılında cerrahi bölümü için Doktor Kamburoğlu Alman hastanesinden getirilir. 1893-94'de Dr. Hadomoğlu, 1903' de Dr. Gabrielidis, 1905'de Dr. Elefteriadis hastanenin hekim kadrosu içerisindeydir. Bunların yanı sıra, henüz kurulma aşamasındayken St. Petersburg'da bulunan bir yardım kuruluşu tarafından gönderilen 6 rahibe hastanede hemşire olarak görev yapmaktadır. 10 tane de diğer işlerle görevli personel mevcuttur.³⁹ Başhekim yılda 300 Osmanlı lirası, yardımcıyı yılda 120 Osmanlı lirası, hemşireler ise, ayda 1-2 lira almaktadır. (O yıllarda 1 lira 8.50 rubledir)⁴⁰

93 Harbi yıllarında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesinden hastane de etkilenir. 1877 Nisandan 1878 sonuna kadar savaş esnasında bu hastanede uluslararası bir kuruluş gözetiminde yaralı askerler tedavi edilir. 1879 yılından itibaren tekrar eski şekliyle hizmet vermeye devam eder.⁴¹

Kuruluşundan 1881 yılına kadar hastane kayıtları mevcut olmasa da, 1881'den başlayarak hastanenin tüm bilgi ve belgeleri arşivlenmiştir. Buna göre 1881-1898 arasında hastanede yatılı tedavi gören hastaların sayıları, milliyetleri, hastanenin yıllık yatılı hasta sayısı ve ölüm oranları şu şekildedir⁴²:

Sene	Rus	Kara dağlı	Bulgar	Sırp	Yunan	Ermeni	Türk	Yahudi	Diğer milletler	Toplam	Yıllık Ölüm Oranı
1881	108	55	60	4	30	13	4	3	8	283	7,7
1882	85	53	55	3	21	9	2	4	1	233	6,0
1883	104	60	84	5	23	14	3	6	-	299	7,0
1884	79	52	62	10	37	10	3	5	-	258	6,5
1885	70	48	52	7	28	29	4	3	-	241	7,4
1886	55	50	48	4	22	11	2	8	-	200	7,0
1887	79	49	54	4	27	26	4	6	-	249	6,8

³⁹ Şepotyev, *Dvadsatipatiletie*, s. 30-31.

⁴⁰ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 31.

⁴¹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 31.

⁴² Şepotyev, *a.g.e.*, s. 35.; Şepotyev, *Russkaya...*, s. 18.

7												
1888	101	62	85	5	45	13	4	8	-	323	8,6	
1889	106	71	75	9	55	10	4	7	-	337	9,1	
1890	71	98	70	3	16	15	2	1	3	279	7,1	
1891	94	76	88	6	16	13	3	6	10	312	4,1	
1892	75	104	124	12	16	11	2	5	5	354	5,6	
1893	116	146	116	1	18	22	1	3	9	433	5,5	
1894	94	96	77	4	29	28	2	4	9	344	5,5	
1895	90	94	96	7	22	18	4	3	4	338	5,0	
1896	133	66	77	77	19	22	2	3	7	345	6,0	
1897	130	89	98	9	17	15	7	--	3	368	5,1	
1898	114	70	98	9	23	7	2	5	10	329	6,9	

Tabloda görüldüğü gibi, 1881'den itibaren yatılı hastalar her sene 200-300 civarındadır. İstisna olarak 1888-89 yıllarında 300 kişi tedavi olur. Ortalama olarak 1881-90 arasında yılda 270 kişi yatılı olarak tedavi görmüştür. 1891-98 arası yıllık 300 400 olan hasta sayısı 1893 de 400 kişiyi aşar. Toplam hasta sayısının %10'u bayandır. Bayan hasta sayısının az olmasının sebebi şöyle açıklanabilir; hastaneye gelen asıl kitle işçilerdir. Bilhassa Karadağlı ve Bulgarlar ailelerini vatanlarında bırakıp, İstanbul'a para kazanmak için gelmektedir. Rus hastaların ise çoğunluğu kısa süreli ve tek başına gelenler, gemiciler, tayfalardır.⁴³

Tabloda verilen rakamlar ağır hastalıkları olan yatılı hastalar içindir. Bunun haricinde ayaktan tedavi gören hastaların sayısı meselâ 1891-94 arası ortalama 9000 civarındadır. 1895 yılında 10000, 1897 de ise 8727 kişidir. 1898 de 10453 kişi geldi. Bu hastalardan 5408 kişi Yunan, 1563 kişi Ermeni, 1803 kişi Türk uyruklu idi. Kalan 1679 kişi Rus, Bulgar, Karadağ, Sırp ve diğer milletlerdendir. Hastanenin yüzde sekseni yerel halka hizmet vermektedir. Tedavi ve ilaçlar ücretsiz olduğu için yoğun bir talep olmaktadır.⁴⁴

Hasta sayısının artmasıyla birlikte, 1890'lı yıllardan itibaren hastanenin ihtiyaçları çoğalır, dolayısıyla ekonomik sıkıntılar baş gösterir. Bunun için vergilerin yükseltilmesi gündeme gelir ancak Rus Gemicilik ve Ticaret Birliği yetkililerinden “gemilerden alınan ücretlerin zaten yüksek olduğu” şeklinde şikâyetler olur. Büyükelçi ile görüşen Birlik başkanı K. A. Jevurskov, hastaneye

⁴³ Şepotyev, *Dvadsatipatiletiye.*, s. 37.

⁴⁴ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 37.

sürekli ek bölümler açılmasının ekonomik yükünü kendilerinin çektiğini belirterek, büyükelçiden yardım ister.⁴⁵ Ayrıca Osmanlı Devleti Sultan Bayezid Han vakfına ait Feriköy'de bulunan bir tarlanın ziraî olarak gelir getirecek hale dönüştürülüp, gelirinin hastaneye bağışlanmasını sağlar.⁴⁶

Hastane yönetimi çözüm arayışlarına başlamış bunun için de, bağış kasası, cüzi bir ücret alınması gibi tedbirler denenmiştir. Bu yardımların toplanmasının bir diğer amacı da, taburcu olunca çalışma imkânı olmayan veya memleketine gidecek parası olmayanlara yardım etmektir. Yardım sandığının başında papaz ve hastane başhekimisi bulunmakta olup, yıllık gelir 200 ruble civarındadır.⁴⁷ Aylık bağışta bulunanların neredeyse tamamı büyükelçilik çalışanlarından oluşmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti de fakir hastaları ücretsiz tedavi etmesi sebebiyle hastaneye bağışta bulunmuştur.⁴⁸

Rusya ve Osmanlı devletleri arasında yaşanan savaş ya da diplomatik krizler, salgın hastalıklar, ticaret gemilerinin sayısındaki artma veya azalma, hacca gidenlerin sayısındaki değişiklik gibi hasta sayısını etkileyen çeşitli unsurlar vardır. Meselâ, 1892-93 yıllarında Rusya'da ve Suriye'de salgın hastalıklar çıkmasından dolayı Rus hacıların sayısında azalma görülür ve bu durum hastaneye gelen Rus sayısında da azalmaya sebep olur. Benzer bir şekilde, 1897 de Rus Denizcilik ve Ticaret Bakanlığı ticarî gemilerin sefer sayısını artırınca hasta sayısında da artma meydana gelir.⁴⁹ Osmanlı Devleti yetkilileri de, Rusya'dan gelen yolcuların hastalık taşıma riskine karşı, bu insanların ülkeye girişlerinde ciddi tedbirler almaktadır.⁵⁰

Hastaneye bilhassa çiçek, kolera, difteri gibi bulaşıcı hastalıklardan çok sayıda hasta gelmekte olup, doktorlar karantina odalarının sayıca yetersizliğinden dolayı bunların hepsini kabul edememektedir. Hastaların çoğu gemici ve işçi olduğu için, tifo, bronşit gibi enfeksiyon hastalıkları oldukça yaygındır. Aynaros'daki Manastırın papazları da tedavi için buraya gelmektedirler.⁵¹

1891den itibaren hastane kayıtlarına gelen hastaların mesleği de yazılmaya başlanır. 1891-1898 arasında hastaların meslek açıdan sınıflandırılması mümkün olur. Buna göre bakıldığında meslekler tablosu şu şekildedir⁵²:

⁴⁵ Russkoye Obşestvo Porohodstvai Torgovli, Doklad Çlena Pravleniya Russkogo Obşestva Parohodstva i Torgovli K. A. Rjevuskago o poyezdke v Çor Çornoye i Azovkoye Mora Odessu, dla oznakomeniya s Dayatelnostyu Obşestva, St. Petersburg 1905. S. 181-182.

⁴⁶ BOA, ŞD. 2779/37, 24 Şaban 1327. Beyoğlu'nun Feri karyesinde Sultan Bayezid Han Vakfi'na ait tarlanın ziraata elverişli hale getirilerek, buradan temin edilecek gelirlerin, Pangaltı'nda vaki Rus hastanesinde tedavi gören hastaların ihtiyaçlarına harcanması ve teferruatını havi.

⁴⁷ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 37 ve 42-43.

⁴⁸ BOA, Y. PRK. BŞK. 45/15, 29 Ocak 1896. Rusya sefareti baş tercümanının davet edilerek, hastaneye ihsan buyurulacak hediye hakkında bilgilendirilmesi.

⁴⁹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 37-38.

⁵⁰ BOA, ZB. 50/6, 21 Kasım 1907. İçerisinde 150 kişilik Rus hacı bulunan Kornilov gemisinin, Sinop'ta 5 gün karantinaya alındıktan sonra, habersiz şekilde ayrılıp İstanbul'a doğru yola çıktığı ve Haliç'te durdurulup, karantina altına alınarak kimsenin gemiden inmesine müsaade edilmemesi hk. Ayrıca, BOA, ZB. 50/7, 06 Şubat 1320.

⁵¹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 38.

⁵² Şepotyev, *a.g.e.*, s. 38-39.

Mesleği	Sayısı
Çiftçiler- ziraatçılar	371
Hizmetçiler	329
Satıcılar ve hamallar	263
Zanaatkârlar	185
Din görevlileri	193
Öğrenciler	123
Ev hanımı	87
Hacılar	79
Balıkçılar	44
Mesleksizler	12
Asker	1
Polis	1

Salgın hastalıkların yaygın hale gelmesi neticesinde hastaların pek çoğu aylarca hastanede kalmaktadır. Hasta tam iyileşmeden taburcu edilemediğinden dolayı da hastane yeni hastaları kabul edememektedir. Bunun için hastane doktorlarının ve yönetimi bu tür hastaların iyileşme sürecini tamamlaması için bir yer açmayı düşünür ve büyükelçiye müracaat ederler. Doktorların bu iş için sıhî açıdan en uygun yerin Büyükada olduğunu belirtmeleri sebebiyle, büyükelçi 27 Mayıs 1896 yılında Osmanlı Devleti'ne müracaat ederek, Büyükada'da Rus Hastanesi'ne bağlı bir nekâhathane kurmak için izin ister. Gereken yazışmalardan sonra Bakanlar Kurulu kararıyla, vergiye tabi olmak şartıyla istenilen izin verilir.⁵³ Ancak daha sonra büyükelçi bu projenin çok masraflı olacağını düşünür ve nekahethane yapılmaz.⁵⁴

İstanbul'da yeni bir Bulgar hastanesinin hizmet vermeye başlaması sebebiyle 1901 yılından itibaren Bulgar hastaların sayısında büyük bir azalma görülür. Ayrıca 1896 yılında meydana gelen Ermeni olaylarının akabinde İstanbul'dan giden Ermeniler olduğu için Ermeni hastalar azalır. Buna karşılık 1904 yılında Kışinev, Kerç, Odesa bölgelerinden İstanbul'a Yahudi göçü olur ve bunlar hastaneye gelmeye başlarlar.⁵⁵

4. Hastane Bünyesinde Kurulan Kilise ve Rus Okulu:

Hastane ile Kilisenin aynı bahçede olması dolayısıyla özellikle hafta sonları çok kalabalık olmaktadır. Kilisede bayram günlerinde ve her Pazar ayın yapılmaktadır. Bu günlerde Rus milli bayrağı ve kırmızı-beyaz renkli haç resimli bayraklar asılmasına izin verilmiştir. 1897-99 yılları arası 4000 ruble harcanarak kilise restore edilir. İ. Orlov adlı kilisenin papazı aynı zamanda hastanedeki

⁵³ BOA, MV. 97/4, 19 Şubat 1899. Rusya sefareti tarafından Büyükada'da tesisine ruhsat talep edilen binanın dilekçede belirtilen bedelle Rusya Devletine satılması, vergisinin alınması, sefarethaneden gayri ecnebilere tahsis edilmesinin caiz olmadığı, arazi üzerine vergisini ödemek şartıyla hal-i nekâhettekiler için bina yapılmasına müsaade edilmesi hakkında Meclis-i Vükelâ kararı.

⁵⁴ V. Şepotyev, *İz Konstantinopola Pismo 3-5*, Tipografiya Trey. St. Petersburg 1903, s. 3.

⁵⁵ Şepotyev, *Dvadsatipatiletiye*, s., 18.

hastalar⁵⁶ ve cenaze törenleri için de hizmet vermektedir. İstanbul'da bulunan diğer kiliselerde çan sesi yasak olmasına rağmen burada serbesttir. Bu nedenle Rusların yanı sıra Yunan, Sırp, Karadağ gibi pek çok Ortodoks Slavlar Pazar günleri buraya toplanmaktadır. Pangaltı'nda hastaneye yakın Bulgarlara ve Sırlara ait birer kız mektebi mevcut olup, onların talebeleri, ayrıca yine aynı bölgede olan Katoliklere ait bir dispanserin hastaları da Pazar günleri bu kiliseye gelmektedir. Bundan dolayı papaz kendi kiliselerinin Hristiyan birliğini temsil ettiğini iddia etmektedir.⁵⁷ Ayrıca Osmanlı Devleti'nin izniyle bazı özel günlerde kilisede büyük ayin merasimleri de icra edilmiştir.⁵⁸

1892 yılında büyükelçi Nelidov'un isteği ile hastane bahçesi içerisinde Rus çocuklarına ve yerel halka Rusça öğretmek için ahşaptan geçici olarak yapılmış bir okul açılır. Okula yakın semtlerde yaşayan halkın çocukları da gelir. Okulun öğrencileri arasında çok az sayıda Rus, Sırp, Ermeni milletleri bulunmakla birlikte tamamına yakını Yunanlılardır.⁵⁹

1900 yılı yazında Moskova Din Akademisi rektörü ile bir grup piskopos hacca giderken İstanbul'a geldiklerinde büyükelçiye ziyaret ederler. Büyükelçi İ. A. Zinovyov'un ricası ile Rus okuluna gidip, sınav yaparlar. 7-15 yaş arası 100 kadar çocuğun katıldığı sınavda Rusçalarının kısmen yeterli olduğuna karar verilir. Enstitünün papazı okul hakkında şu tespitlerde bulunur. *“Okulun en büyük eksiği eğitim sistemidir. Çünkü öncelikle buranın bir din okulu mu, yoksa seküler bir okul mu olduğuna karar verilmesi gerekir.”*⁶⁰

Okulun eğitimi altı yıl olup, şu dersler okutulmaktadır; din bilimi, ilmihal dersi, Rusça, aritmetik, geometri, tarih, coğrafya, muhasebe, Yunanca ve Fransızca. Okul, Türkiye'de yaşayan Rus tebaanın bağışlarıyla yapılmıştır. En büyük bağışı Afondaki (Aynoros) manastır yapmıştır. *“Okulun amacı Konstantinapol'de Ortodoks halklar olan Yunan Ermeni ve Bulgarlar arasında Rus dilinin yayılması ve Rusya hakkında doğru propagandanın yapılmasıdır. Sıkıntılara rağmen çok faydaları olan bir okuldur.”*⁶¹

Hastane bahçesinde bulunan ahşap binanın okulun ihtiyacını karşılamaması sebebiyle Büyükelçi Nişantaşı'nda bir yer satın almak için müracaat etmiş, yetkili makamlar tarafından kabul edilmiştir.⁶² Ancak Rusya'dan gelen heyetin ziyaretleri esnasında henüz yeni binaya taşınmamışlardır.

⁵⁶ “Burada mabedin bulunması hastaların ruhu için çok önemlidir.” Volokolamskiy, a.g.m., s.709.

⁵⁷ Şepotyev, a.g.e., s. 21 ve 27-29.

⁵⁸ BOA, BEO, 513/38449, 09 Cemaziyelahir 1313. Vefat eden Rus Çarı III. Alexander için kiraat olunacak duada Hariciye Nezareti müsteşarının Sadaret makamını temsilen katılması hk.

⁵⁹ Şepotyev, a.g.e., s. 17. Her ne kadar başhekim bu bilgiyi vermekte ise de, incelediğimiz başka bir kaynakta “öğrencilerin tamamına yakınının Bulgar olduğu ve Rusçalarının da çok kötü olduğundan” bahsetmektedir. İ.P. Yüvaçev. *Polomniçestvo v Palestinu k Grobu Gospodniü*, St. Peterburg 1904, s., 344.

⁶⁰ Episkop Arseniy, *V Strane Svaşennih Vospominaniy*, Svato-Troitskaya Sergiyeva Lavra, Sobstvennaya Tipografiya, 1902. s. 71.

⁶¹ Arseniy, a.g.e.,s.71.

⁶² BOA, BEO, 2584/193730, 22 Rebiyülevvel 1323. Rusyalıların mektep yapmak üzere Nişantaşı'nda almak istedikleri arsaya mukabil Pangaltı'nda Sen Apri Kilisesi'nin arka tarafında bulunan arsanın sefaretçe sahibiyile anlaşarak satın alınması hakkında, Dâhiliye Nezareti'nden gönderilen tezkire. (Hariciye; 191368).

Eğitim dili tamamen Rusça olacaktır. Türkçe, Fransızca ve Yunanca ek dil olacaktır. *“Rusya olarak, bu okul sayesinde Konstantinapol’de eziyet çeken Ortodoks Yunan halkı arasında sempati kazanırız. ABD, Fransa, Almanya ve daha pek çok yabancı ülkenin Osmanlı topraklarında okulları vardır. Onlar bu okullar sayesinde doğuda kendi hâkimiyetlerini kurmuştur. Katolikler bu okullar sayesinde kendi mezheplerini yaymaktadır.”*⁶³

O yıllarda batılı misyoner okullarının İstanbul’u nasıl kuşattıkları bir başka Rus seyyahın kaleminden şöyle anlatılır: *“Avrupa’nın değişik ülkeleri Pera ve Galata’da farklı sosyal ve eğitim kurumları açarak kendi misyonerlik faaliyetini yapmaktadırlar. Böylece batı Pera’yı ve Galata’yı ve neredeyse bütün Çargrad’ı kültür açısından işgal etmiştir. Böylece batı orada yaşayan halkın gözünde saygınlık kazanmıştır. Burada batıların açtığı birçok okul bulunmaktadır. Çarın izniyle bir tane de Rus Okulu açılmış olup, bu son derece mutluluk verici bir olay ve büyük bir ihtiyaçtır. Bu okulun Pera’da bulunan Nikolay Hastanesi için de çok faydası olacaktır.”*⁶⁴

Yukarıda açıkça beyan edilen Türk ve İslam düşmanlığından habersiz Osmanlı Devleti Rus okulunun arsasının yarı parasını ödeme kararı alır.⁶⁵

Balkan Savaşları döneminde Rus Hastanesi’ndeki hastalar Bulgar Hastanesine aktarılır ve burası yaralı Osmanlı askerlerine ayrılır.⁶⁶

Birinci Dünya Savaşı esnasında Rus Hastanesine devlet tarafından el konulur. Pangaltı Askerî Hastanesi adı verilen bu yerde, Çanakkale cephesinden gelen yüzlerce yaralı asker tedavi edilir. Savaş sonunda tekrar Rus Hastanesi adıyla çalışmaya devam eder.⁶⁷

Birinci Dünya Harbi sonrasında her iki ülkede de köklü değişiklikler olur ve bu durum doğal olarak hastanenin geleceğini etkiler. Yeni kurulan SSCB büyükelçiliği, Türkiye Cumhuriyeti’nden kilise ve hastanenin tapularının verilmesini talep eder. Yapılan incelemelerin sonunda, arsanın sınırları ile alakalı bazı ihtilaflar düzeltildikten sonra ilgili arsanın İgnatiyev tarafından bir Ermeni tüccardan satın alındığına karar verilir ve arsa ile binaların tapuları teslim edilir.⁶⁸

5. Rus Hastanesi ve Pan Slavizm

Nikolay Pavloviç İgnatiyev’in İstanbul’da Rus büyükelçisi olarak görev yaptığı dönem, Osmanlı Tarihi açısından son derece hassas bir zaman dilimidir. Kırım Harbi sayesinde İngiltere ve Fransa ile nispeten bir yakınlık içerisine giren Osmanlı Devleti, İgnatiyev’in saray çevresinde sabırla ve titizlikle yaptığı çalışmalar sonucunda Rusya’nın nüfuzu altına girmiştir. Hatta öyle ki, İgnatiyev Rus çarına sunduğu raporunda *“Bu kulunuz tarafından vaki olan çalışmalar*

⁶³ Arseniy, a.g.e.,s.72.

⁶⁴ Filippov, a.g.e.,s.,168.

⁶⁵ BOA, Y.PRK.ŞH., 14/50, 03 Muharrem 1326. Pangaltı’ndaki Rus mektebi için bulunan arsanın yarı parasının Şehremanetince ödenmesinin uygun olduğu.

⁶⁶ Yıldırım, a.g.e.,s.233.

⁶⁷ A. Esenkaya, . "Çanakkale Muharebelerinde Cephede ve Cephe Dışında Sağlık Hizmetleri". Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ 10 (2015): 25-70 <http://dergipark.gov.tr/canakkalearastirmalari/issue/3998/52812.20.02.2018>, ve Yıldırım, a.g.e.,s.234.

⁶⁸ BOA, HR.İM. 96/45-Lef-1, 4 Şubat 1340 ve BOA, HR.İM. 96/45-Lef-2, 5 Şubat 1340.

neticesinde Türkiye öyle bir hâle gelmiştir ki haşmetmeabın Rusya içindeki nüfuzu, aynen Türkiye dâhilinde de caridir. Bu memlekette hükümdar olan padişah, bu hükümetin resmî daireleri ve bilhassa Babîâli ile harbiye ve maliye nezaretleri ve vilayetler sefaretimizin emri altındadır.”⁶⁹ İfadelerini kullanır. Pan Slavizm’in en etkili isimlerinin başında gelen İgnatıyev, bu fikirleri yaymak için büyükelçi olur olmaz İstanbul’da çalışmalarına başlar. Bunun için en uygun üç unsur, hastane, kilise ve okuldur. Bu üçünü de, nüfuzu altına aldığı Osmanlı bürokrasi çevrelerine kabul ettirmiş, dahası bunların kurulup yürütülmesi esnasında Osmanlı Devleti’nden maddi destek de almıştır.

Rus hastanesinin Pan Slavist politikalarının en önemli yürütücüsü, kendisi de ateşli bir Pan Slavist olan hastane başhekimisi Vladimir Petroviç Şepotyev olur. Onun “Biz hastaneyi kandaş ve dindaş Slavlara hizmet vermek için Onların rahat etmesi için kurduk.” ve “Rus hastanesindeki amacımız tedavinin yanı sıra Slav milletini koruyup kollamaktır... Türkiye’de eziyet gören halkların sığınağıdır.”⁷⁰ cümleleri esas gayelerini açıkça ifade etmektedir.

Başhekim Şepotyev, hastanenin kuruluşunun 25. yılı dolayısıyla kaleme aldığı bir yazıda, bütün Balkanları hedeflediklerini, Bulgar, Sırp ve Yunanlıların aralarındaki husumetleri bitirmek için gayret ettiklerini ifade ederek, Makedonya meselesinin çözümü konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Şüphesiz bu konular sıradan bir hastanenin yapacağı ve bir başhekimin söyleyeceği sözler değildir.

Şepotyev, kendilerinin Rusya’nın doğudaki politik maksadına uygun olarak, görevlerini yerine getirdiklerini, hastane kayıtlarının ve hasta verilerinin kendilerinin nasıl büyük hizmetler yaptıklarını açıklamaya yetmeyeceğini söyler. Kendilerinin hizmetlerin İstanbul’daki herhangi bir gayrimüslime sormanın kâfi olacağı düşüncesindedir. Özellikle Karadağlılardan minnettarlık bildiren “yaşa büyük Rusya” ve “çarımıza dua ediyoruz” cümlelerini duymanın kendilerinin en mutlu eden şey olduğunu belirtir. Sadece Slav soylu halklara değil, tüm Hristiyan tebaaya hizmet verdikleri, sık sık dile getiren başhekim, meselâ Bulgarların, ellerinde Bulgar kilisesinin papazının yazdığı referans yazısıyla hastaneye geldiklerini söyleyerek, kiliselerin hizmetinde olduklarını vurgular. Ermenilerin, Yunanlıların hastaneye hiç para vermeden geldiklerini anlatır.⁷¹

1896 yılında, İstanbul’da meydana gelen Ermeni hadiselerinde tüm hastane personelinin seferber olduğunu ve Ermenilere büyük yardımlar yaptıklarını başhekim gururla anlatır. Türklerin barbarca Ermenileri dövdüklerini belirten Şepotyev, olaylarda yaralanan Ermenilerin Rus hastanesinde aylarca ücretsiz tedavi olduklarını belirtir. Bunların iyileştikten sonra Rus elçiliğinin yardımıyla yurt dışına çıkarıldığını ifade eder.

Tüm bu hadiseler cereyan ederken Osmanlı Devleti, “Bizim hastanemiz Ermeniler için sığınma yeri, bayrağımız onlar için bir sıcak yuva oldu” diyen hastane

⁶⁹ Bütün, *a.g.e.*, önsöz.

⁷⁰ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 44 ve 63.

⁷¹ Şepotyev, *a.g.e.*, s. 46.

personeline, aynı yıl şefkat nişanı takmış, hastaneye yüklü miktarda bağış yapmıştır.⁷²

Hastane ve beraberinde kurulan kilise, okul gibi müesseseler misyonerler ve Pan Slavistler arasında memnuniyetle karşılanmıştır. Bu kurumlar vasıtasıyla kendi dinlerini yayma imkânına kavuştuklarını söyleyen bir Ortodoks papazı, “*İstanbul, Suriye, Filistin gibi pek çok Osmanlı memleketinde Protestanlığın yayılması için hastaneler okullar kiliseler açılıyor. Doktorlar gönderilip, bir yandan hastalar tedavi ediliyor bir yandan da Protestanlık öğretiliyor.*”⁷³ ifadeleriyle bu yeni açılan hastane ve kiliseden sonra kendilerinin de aktif olarak hizmet edeceklerini belirtmektedir.

İstanbul’a gelen birinin “*hastaneyi bulması çok zor değildir. Türk arabacılar sizi görünce ‘Moskof hastane’ ‘Moskof hastane’ diye bağırlar. Hastaneye yaklaştığınızı da çan seslerinden anlırsınız.*”⁷⁴

Bir başka Rus seyyahın kitabında “*Bizim gücümüzün simgesi olan Rus hastanesi, Pera’nın ana caddesi Pangaltı’nda yakın zamanda kurulan harbiye okulunun karşısındadır. Şu an hastane yöneticisi olan Dr. V. P. Şepotiyev, çok genç ve bu görevi büyük bir heyecanla yapmaktadır. Büyükelçi hastanenin sahibi statüsündedir. Hem burada yaşayanlar hem de dışarıdan gelen Ruslar için burası kendi evleri gibidir. Uzak diyarlarda memleketlerinden bir parçadır. Burada gösterilen ilgi ve misafirperverlik tüm Rusları bu bahçeye çekmektedir. Ayrıca kısa zamanda Türk başkentinde yaşayan bütün diğer milletler arasında Rus hastanesi büyük popülerlik kazanmıştır.*”⁷⁵ şeklinde ifade edilmektedir.

Sonuç

Birinci elden hastane kayıtları, başhekiminin anıları ve Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanarak hazırladığımız bu makalede, Rus büyükelçisi İgnatiyev’in gayretleriyle kurulan St. Nikolay Hastanesinin faaliyetlerini inceledik. Buna göre, Hastanenin özellikle İstanbul’da yaşayan gayrimüslimleri tedavi ettiğini, Rus hacıları ve gemicileri için son derece önemli bir hizmette bulunduğunu ifade edebiliriz.

Bu sağlık çalışmalarının yanı sıra kurdukları kilise ve okul üzerinden pan Slavist hareketleri desteklediklerini, Rusya Devletinin propagandasını yaptıklarını da ilave etmek gerekir. Bu sayede Bulgar, Sırp, Karadağ ve Ermeni azınlıklar üzerinde oldukça mühim bir rol oynamıştır.

⁷² BOA, Y.PRK. 45/15, 15 Şaban 1313. Padişahın Rus hastanesine yaptığı yardım. ve BOA, İ. TAL. 220/72, 22 Rebiyülahir 1318. Rus hastanesi ser müfettişi rahibe Anastasya’ya üçüncü rütbeden şefkat nişanı ihşamı.

⁷³ O.İ. Titov, *Prosveşenny Kiril Naumov Episkop Militopolskiy, Bıvşiy Nastoyatel Russkoy Duhovnoy Missi v İyusalime, Tipografiya Gorbunov, Kiev 1902. s.,74-75.*

⁷⁴ Arseniy Volokolamskiy. “V Strane Svaşennih Vospominaniy”. *Bogoslovskiy Vestnik (izdavayemy Moskovskoyu Duhovnoyu Akademiyeyu). Tom 1, No:4 (Aprel, 1901), Svato-Troitskaya Sergiyeva Lavra, Sobstvennaya Tipografiya. 1901. s., 708.*

⁷⁵ Sergey Filippov, *Konstantinopol. Ego Okrestnosti İ Printsevi Ostrova, Tipografiya E. Lissnera i Ü. Romana, Moskva 1893. s.,170.*

Kaynakça

BOA, İ. HR.255/15190, 10 Haziran 1872

BOA, İ. HR. 261/15648, 7 Ocak 1874

BOA, Y. PRK. ŞH. 14/50, 03 Muharrem 1326

BOA, İ. HR. 263/15788, 3 Haziran 1874

BOA, C. HR. 13/607, 05 Rebiyülevvel 1291

BOA, İ. HR,263/15788, 30 Temmuz 1874

BOA, ZB, 411/56, 09 Rebiyülevvel 1320

BOA, BEO, 46/3382, 13 Muharrem1310

BOA, ŞD. 2779/37, 24 Şaban 1327

BOA, Y. PRK. BŞK. 45/15, 29 Ocak 1896

BOA, ZB. 50/6, 21 Kasım 1907

BOA, ZB. 50/7, 06 Şubat 1320

BOA, MV. 97/4, 19 Şubat 1899

BOA, BEO, 513/38449, 09 Cemaziyelahir 1313

BOA, BEO, 2584/193730, 22 Rebiyülevvel 1323

BOA, Y. PRK. ŞH., 14/50, 03 Muharrem 1326

BOA, HR. İM. 96/45-Lef-1, 4 Şubat 1340

BOA, HR. İM. 96/45-Lef-2, 5 Şubat 1340

BOA, Y. PRK. 45/15, 15 Şaban 1313

AKSİN, Ahmet; AYTEKİN, Arzu, “19. Yüzyılda Rusya’nın Balkanlar’da Uyguladığı Dinî Politikalar Ve Athos Dağı’ndaki (Aynaroz) Faaliyetleri” *Balkan Tarihi*, Cilt II. (Ed.: Z. Gölen-A. Temizer) Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 s.83-103.

ARSENİY Episkop, *V Strane Svaşennih Vospominaniy*, Svato-Troitskaya Sergiyeva Lavra, Sobstvennaya Tipografiya, 1902.

BROKGAUZ, F.A.; EFRON İ.A., *Entsiklopedičeskiy Slovar*, Tom 28 A. Tipografiya Akts. Obş. “İzdatelskoye Delo”, St. Peterburg. 1900

BÜTÜN, Ali Rıza, *Yalanın Babası İgnatiev ve '93 Harbi'ndeki Rolü*, Crea Yayıncılık, İstanbul 2012.

ELİSEV, A.B., *Putevoditel po Svatoy Zemle*, Tipografiya Soykin, St. Peterburg, 1888

FİLİPPOV S., *Konstantinopol. Ego Okrestnosti İ Printsevi Ostrova*, Tipografiya E. Lissnera i Ü. Romana, Moskva 1893

İmperatorskoye Pravoslavnoye Palestinskoye Obşestvo, *Putevoditel Po Svatim Mestam Vostoka. Rukovodstvo Dla Russkih Polomnikov, Otpravlayuşihsa v İyerusalim, na Afon, Sinay, v Bar-grad i Rim, s Prilojeniyem Kartı Palestini*, İzdaniye İmperatorskago Pravoslavnago Palestinskago Obşestva, Tipografiya V.F. Kirşbauma, St. Peterburg 1910.

LENDER, N., *Egiped i Palestina*, Tipografiya Suvorin, St. Petersburg 1893

Russkoye Obşestvo Porohodstva i Torgovli, Odessa, 1909

Russkoye Obşestvo Porohodstvai Torgovli,

Doklad Çlena Pravleniya Russkogo Obşestva Parohodstva i Torgovli K.A. Rje vuskago o poyezdke v Çornoye i Azovkoye Mora Odessu, dla oznakomleniya s Deyatelnostyu Obşestva, St. Petersburg 1905. s. 181-182.

ŞEPOTYEV, V., *Dvadsatipatiletiye Russkoy Nikolayevskoy Bolnitsı V Konstantinopole*, Tipo-litografiya V.V. Komarova St. Petersburg 1900

ŞEPOTYEV, V., *İz Konstantinopola Pismo 3-5*, Tipografiya Trey. St. Petersburg 1903

ŞEPOTYEV, V., *Russkaya Nikolayevskaya Bolnitsa V Konstantinopole*, Tipografiya G.Lisnera İ D. Sovko, Moskva 1907

TİTOV, O.İ., *Prosveşenny Kiril Naumov Episkop Militopolskiy, Bivşiy Nastoyatel Russkoy Duhovnoy Missi v İyerusalime*, Tipografiya Gorbunov, Kiev 1902

ÜNAL, Fatih, "Kudüs Yolcusu A. Koptev'ın İstanbul Hatıraları (1887)", *TAD*, C. 34/ S. 57, 2015, s.159-198.

VOLOKOLAMSKİY, Arseniy "V Strane Svaşennih Vospominaniy". *Bogoslovskiy Vestnik (izdavayemyy Moskovskoyu Duhovnoyu Akademiyeyu). Tom 1, No:4 (Aprel, 1901)*, Svato-Troitskaya Sergiyeva Lavra, Sobstvennaya Tipografiya. 1901

YILDIRIM, Nuran, İstanbul'un Sağlık Tarihi, İ.Ü.Yayımları, İstanbul 2010

YÜVAÇEV, İ.P., *Polomniçestvo v Palestinu k Grobu Gospodnü*, St. Peterburg 1904

ÇAVDAR Necati; KARCI, Erol, XIX. Yüzyıl Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması'na Dair Bibliyografik Bir Deneme, *Turkish Studies*

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/4 Spring 2014, s. 255-286.)

ESENKAYA, Ahmet, "Çanakkale Muharebelerinde Cephe ve Cephe Dışında Sağlık Hizmetleri". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*ı 10 (2015): 25-70()

<http://dergipark.gov.tr/canakkalearastirmalari/issue/3998/52812.20.02.2018>

Kubbealtı Lügatı, <http://lugatim.com/s/zira.21.02.2018>

Ekler:

1) Hastane ve Kilise 1906.

2) Daire-i Celile-i Hariciye'den 29 Rebiül Evvel 1291'de yazılmış olan ve 73 numaralı dilekçeye istinaden bu mabedin ölçülerini beyan eden harita. BOA. İ. HR.263/15788

